

КРИВИЧНО – ПРАВНА И ГРАЂАНСКО – ПРАВНА ОДГОВОРНОСТ ЛЕКАРА

КРИВИЧНО – ПРАВНА ОДГОВОРНОСТ ЛЕКАРА

ЛЕКАРСКА ГРЕШКА

Појам лекарске грешке у савременом праву

У правној доктрини нема консензуса о тачној садржини овог сложеног појма, а ако се томе прикључе и другачија схватања лекарске грешке које долазе од посленика лекарске струке, јасно је да се овој теми мора прићи на свеобухватан начин. С друге стране, оно што се ипак чини неспорним је то да основна дефиниција лекарске грешке, уз мање разлике у односу на различите ауторе гласи: **„лекарска грешка је поступање лекара противно правилима властите струке “contra legem artis”**. С тим у вези наводимо и одредбе члана 169. став 1. и 2. Закона о здравственој заштити (у даљем тексту 333) којим је прописано на који начин су здравствени радници дужни да обављају здравствену делатност и какве врсте одговорности преузимају за свој рад.

***Извод из члана 169. став 1. и 2. 333**

Здравствени радници обављају здравствену делатност у складу са важећом доктрином и у складу да кодексом професионалне етике.

За свој рад здравствени радници преузимају стручну, етичку, казнену и материјалну одговорност.

У прилог заузетом становишту да се основно значење лекарске грешке своди на поступање лекара противно правилима властите струке, наводимо одредбе Закона о здравственој заштити, која дефинише појам лекарске грешке, а које законодавац назива стручна грешка. Ова дистинкција у називу, с једне стране лекарска грешка и с друге стране стручна грешка не би требало да изазове забуну међу читаоцима овог предавања, јер се у конкретном случају законодавац определио за термин стручна грешка, а имајући у виду да стручну грешку осим лекара могу учинити и други здравствени радници.

***Извод из члана 197. став 4. 333**

Под стручном грешком, у смислу овог закона, подразумева се несавесно лечење, односно занемаривање професионалних дужности у пружању здравствене заштите, односно непридржавање или непознавање утврђених правила и професионалних вештина у пружању здравствене заштите, које доводе до нарушавања, погоршања, повреде, губитка или оштећења здравља или делова тела пацијента.

Када је у питању поступање лекара противно правилима властите стурке треба нагласити да би у пракси то значило да лекар не поштује правила која чине медицински стандард - скуп правила којих се мора придржавати сваки лекар приликом интервенције.

Стандард медицинског поступања састоји се од „општепризнатих” медицинских поступака, али и новијих научних сазнања и могућности, уколико су у медицинској

науци делом већ признати. Имајући у виду да се медицинска наука перманентно развија стандард медицинског поступања не може се кодификовати законом, већ се дефинише струковним правилима.

Појам лекарске грешке у медицинској доктрини

Као што смо у уводном делу напоменули, схватање лекарске грешке у медицинској литератури дефинисано је на дручацији начин него у правној доктрини, те оно гласи: **"лекарска грешка је стручна заблуда без елемената несавесности"**. Овакво медицинско схватање лекарске грешке подразумева да је лекар применио све што је у конкретном случају било у оквиру његових субјективних и постојећих објективних могућности, али је и поред тога дошло до грешке. Уколико би се искључиво ослонили на схватање лекарске грешке у ужем смислу дошли би у ситуацију да ни у једном случају лекар не одговора за свој рад, односно да је увек присутна неоторива претпоставка да је до лекарске грешке дошло услед специфичних субјективних или објективних околности, а да је лекар радио по најбољем знању и умећу и у складу са важећом стандардом медицинског поступања. Појам субјективних околности овде би требало схватити кроз пример атипичне симптоматологије код пацијента, док се појам објективних околности најбоље може илустровати кроз пример квара на медицинском уређају или на ситуацију да је у току операције дошло до нестајања електричне енергије.

Наиме, уз уважавање свих фактора субјективне или објективне природе који могу проузроковати или допринети настанку лекарске грешке, потребно је у сваком конкретном случају утврдити да ли до је лекарске грешке дошло услед неочекиваног тока догађаја које није ни у каквој вези са поступањем лекара или насупрот томе услед неодговарајућег поступања или не поступања лекара.

Лекарска грешка у кривичном праву

С друге стране, у Кривичном законiku (у даљем тексту КЗ), појам лекарске грешке се не појављује као такав, већ се понашање лекара које може имати карактер лекарске грешке, појављује кроз одредбе кривичног дела из члана 251. КЗ Несавесно пружање лекарске помоћи.

***Извод из члана 251. КЗ**

(1) Лекар који при пружању лекарске помоћи примени очигледно неподобно средство или очигледно неподобан начин лечења или не примени одговарајуће хигијенске мере или уопште очигледно несавесно поступа и тиме проузрокује погоршање здравственог стања неког лица, казниће се затвором од три месеца до 3 године.

(2) Казном из става 1. овог члана казниће се и други здравствени радник који при пружању медицинске помоћи или неге или при вршењу друге здравствене делатности очигледно несавесно поступа и тиме проузрокује погоршање здравственог стања неког лица.

(3) Ако је дело из ст. 1. и 2. овог члана учињено из нехата, учинилац ће се казнити новчаном казном или затвором до једне године.

Задржаћемо се на анализи става 1. и 3. овог члана имајући у виду да се став 2. односи на поступање других здравствених радника, а не лекара. Дакле, субјект извршења кривичног дела појављује се лекар. Ово кривично дело спада у групу кривичних дела против здравља људи.

Радње извршења кривичног дела Несавесно пружање лекарске помоћи из члана 251. став 1. КЗ:

1* лекар који при пружању лекарске помоћи примени очигледно неподобно средство лечења или очигледно неподобан начин лечења;

2* лекар који не примени одговарајуће хигијенске мере;

3* лекар који очигледно несавесно поступа;

Као што се види из законског описа кривичног дела из члана 251 ст.1 ово дело може постојати искључиво уколико је дошло до погоршања здравственог стања пацијента. Поред тога, законодавац је радњу кривичног дела поставио алтернативно што значи да ово дело може бити извршено предузимањем различитих радњи. Професор Слободан Савић, специјалиста судске медицине и судски вештак наводи да су под појмом "средство лечења" обухваћена сва "средства која се уносе у организам или стављају на тело ради постављања дијагнозе или лечења или из превентивних разлога". "Начин лечења" представља метод који се примењује у дијагностици и лечењу. Под применом очигледно неподобног средства или очигледно неподобног начина лечења подразумева се све оно што у делатности лекара очигледно сматра, односно драстично одступа од важећих, општеприхваћених принципа медицинске науке и праксе, односно оно што представља упадљиву грешку која излази из оквира медицинске толеранције. "Непримењивање одговарајућих хигијенских мера" као облик несавесног поступања може се односити нпр. на неадекватну припрему хирурга и/или оперативног поља, која није у складу са савременим принципима асепсе и антисепсе у хирургији, или уопште служење нестерилисаним инструментима. Предвиђеном законском формулацијом "уопште несавесно поступа" омогућено је санкционисање несавесности у било којој форми и фази медицинске делатности, а не само у процесу лечења у ужем смислу те речи. Пример за овај облик радње извршења било би недавање потпуних упутстава за примену терапије, површни прегледи итд. С тим у вези напомињемо да се ово кривично дело најчешће односи на лечење болесника али оно обухвата и пружање лекарске помоћи здравим људима, нпр. вакцинација, естетска хирургија.

Ово кривично дело се може извршити са умишљајем или из нехата, али ако је у питању умишљај то може бити само евентуални умишљај у односу на последицу дела - погоршање здравственог стања неког лица јер би у случају директног умишљаја постојало неко друго кривично дело (нпр. тешка телесна повреда или лака телесна повреда).

Наиме, виност је поред урачунљивости и противправности један од елемената кривице и у кривичној – правној доктрини се дефинише као психички однос учиниоца према кривичном делу. Облици виности у нашем кривично – правном систему су умишљај и нехат. Умишљај карактеришу два психичка елемента, елемент свести и елемент воље. Директан умишљај постоји када је учинилац свестан свог дела и хоће његово извршење, што значи да код њега постоји свест о свим обележјима дела, при чему је од посебног значаја свест о наступању последице. С друге стране и код евентуалног умишљаја постоји свест учиниоца о свим обележјима дела које чини, али код њега постоји само свест о могућем наступању последице. Наиме, учинилац је свестан да својим чињењем или нечињењем дело може учинити, односно свестан је да забрањена последица може наступити, па на то пристаје. Дакле, вољни елемент код овог облика умишљаја изражен је у пристајању на наступање забрањене последице. Кључна дистинкција између ова два облика умишљаја је у томе што код директног умишљаја учинилац кривичног дела радњу предузима зато што хоће наступање забрањене последице, док код евентуалног умишљаја учинилац радњу извршења кривичног дела предузима из других разлога, а на евентуално наступање последице пристаје.

Нехат је лашки облик виности од умишљаја и дели се на свесни и на несвесни нехат. Основна карактеристика нехата је одсуство вољног елемента, што значи да учинилац кривичног дела нити хоће последицу, нити пристаје на њено наступање. Свесни нехат, према законској дефиницији постоји кад је учинилац био свестан да својом радњом (чињења или нечињења) може да учини дело али олако држи да ће то спречити или да до тога неће доћи. Други облик нехата је несвесни нехат, за који је карактеристично да учинилац не само да није имао вољу, већ код њега није постојала ни свест о могућности наступања последице кривичног дела, него је учинилац према околностима и према личним својствима могао бити свестан могућности наступања последице.

Узрочно веза између радње и последице кривичног дела

Као што смо већ напоменули кривично дело несавесно пружање лекарске помоћи може постојати само у случају да је дошло до погоршања здравственог стања пацијента. С тим у вези један од онсовних задатака кривичног поступка је утврђивање узрочне везе између радње које је предузео учинилац кривичног дела и последице која је наступила. Наиме, суд у сваком конкретном случају треба да утврди постојање ове везе, што је када је у питању кривично дело Несавесно пружање лекарске помоћ из члана 251. КЗ, једино могуће уз учешће вештака медицинске струке, а с обзиром на то да се не може очекивати да судија који је по професији правник поседује стручна знања из медицинских области.

Имајући у виду специфичност овог кривичног дела чије главно обележје је то да га може извршити лекар приликом обављања своје професионалне дужности, а с обзиром на то да судија не поседује стручна знања из медицинских области, пресуда коју суд доноси се највише ослања на судско – медицинско вештачење. С тим у вези, досадашња пракса је показала да се најбољи резултати постижу кроз клиничко-форензичко вештачење које је заједнички извршено од стране лекара специјалисте судске медицине као и лекара

одговарајуће клиничке специјалности у зависности од области на коју се вештачење односи (нпр. хирург, анестезиолог, гинеколог и др.).

Утврђивање узрочно – последичне везе некада је олакшано тиме што се адекватност примењеног лечења без већих потешкоћа може доказати на основу ажурно вођене медицинске документације. С друге стране у појединим случајевима то неће бити довољно (иако је медицинска документација доступна и ажурно вођена) јер је због неуобичајеног тока догађаја потребно искључити допринос субјективних или објективних околности у конкретном случају.

На овом месту треба нагласити да се кривично дело несавесно пружање лекарске помоћи може извршити како чињењем, на неки од горе описаних начина применом очигледно неподобног средства лечења, начина лечења...али исто тако и нечињењем од стране лекара, па тако професор Савић као један од примера „пропуштање чињења“ наводи недавање антишок терапије особи код које се испољила анафилактичка реакција при давању пеницилина.

Кривично дело несавесно пружање лекарске помоћи, може се испољити и у тежем квалификованом облику (прописано чланом 259. КЗ), када као последица овог кривичног дела наступа тешка телесна повреда или тешко нарушавање здравља, за шта је запређена казна затвора од једне до осам година. Још тежи облик овог дела за последицу има смрт једног или више лица са запређеном казном од две до дванаест година.

Кривична одговорност лекара не искључује друге врсте одговорности, као што су материјална оговорност, стручна одговорност или етичка одговорност.

Завршна разматрања о лекарској грешки

Неће свака лекарска грешка имати такве квалитативне особине које могу довести до квалификације кривичног дела Несавесно пружање лекарске помоћи из члана 251 КЗ. Наиме, као што из описа овог кривичног дела произлази неопходно је да је лекар поступао тако да испољено незнање мора да буде **очигледно** и то у односу на предвиђени ниво знања за конкретну лекарску делатност.

Под појмом “несрећан случај” сматрају се оне ситуације у којима су неповољне последице у току пружања лекарске помоћи наступиле услед неких околности које се нису могле предвидети, при чему је лекар применио све што је у његовој моћи, тј. све неопходне мере предвиђене савременом медицинском науком и праксом како би спречио настајање тих последица и њихово штетно дејство на здравље пацијента. Фактори који могу довести до несрећног случаја могу бити објективног карактера (нпр. настајање електричне енергије) или могу потицати од пацијента (тзв. лична својства или нарочита стања организма). При том да би ово кривично дело постојало неопходно је да је у конкретном случају дошло до погоршања здравственог стања пацијента.

Када изузмемо ситуације у којима је до лекарске грешке дошло услед објективних или субјективних околности, или у ситуације када лекарска грешка није последица „очигледног“ испољеног незнања које доводе до квалifikације кривичног дела Несавесно пружање лекарске помоћи из члана 251. долазимо до најзначајније тачке а то је како лекар треба да обавља своје професионалне дужности. Тако Самуило Пејаковић наводи да би се штетне последице, настале приликом пружања лекарске помоћи, могле сматрати последицом лекарске грешке, а не несавесности која повлачи кривичну одговорност, мора се неоспорно утврдити да је лекар на одговарајући начин (према важећим принципима савремене медицинске науке и праксе, а у складу са особеностима конкретног случаја) извршио све предвиђене процедуре неопходне за пружање лекарске помоћи и спречавање наступања последица штетних по здравље и живот пацијента. Укратко наведено то подразумева: узимање анамнезе; вршење комплетног физикалног прегледа и свих других потребних дијагностичких процедура (лабораторијске анализе, рендгенско снимање, консултације специјалиста); процену свих установљених резултата и постављање дијагнозе; одлуку о начину лечења (нпр. постављање индикације за хируршку интервенцију); адекватну примену изабраних средстава и начина лечења; редовну контролу стања пацијента у свим фазама пружања лекарске помоћи; адекватно вођење медицинске документације о свим претходно поменутих мерама. Ако је, дакле, урађено све што је у конкретном случају било могуће и то на најбољи могући начин (свестраност и потпуност као критеријуми савесности у раду), не може се ни у ком случају поставити питање кривичне одговорности лекара, чак ни онда када је исход лечења неповољан.

Друга кривична дела која могу простећи из обављања лекарске дужности

Члан 253. КЗ Неуказивање лекарске помоћи

(1) Лекар који противно својој дужности одбије да укаже лекарску помоћ лицу којем је таква помоћ потребна, а које се налази у непосредној опасности за живот или опасности наступања тешке телесне повреде или тешког нарушавања здравља, казниће се новчаном казном или затвором до две године.

(2) Ако услед дела из става 1. овог члана лице којем није указана лекарска помоћ буде тешко телесно повређено или му здравље буде тешко нарушено, учинилац ће се казнити затвором од три месеца до четири године.

(3) Ако услед дела из става 1. овог члана наступила смрт лица коме није указана лекарска помоћ, учинилац ће се казнити затвором од једне до осам година.

За разлику од кривичног дела Несавесно пружање лекарске помоћи, за ово кривично дело није неопходно настајање штетне последице. Кривично дело ће постојати и уколико лице коме није пружена лекарска помоћ преживи без икаквих штетних последица по здравље.

Под одбијањем помоћи сматра се не само изричито одбијање помоћи, већ и непредузимање мера када је хитно потребно, као што је случај у ситуацији са лицем које има срчани напад.

Треба нагласити да се одбијање помоћи не односи само на строго одређене послове који су у надлежности лекара већ се то може односити и на друге послове нпр. медицинских сестара као што је нпр. давање ињекције или на ситуацију да је лекар једне специјалности дужан да пружи лекарску помоћ из области других грана медицине у оквиру својих могућности.

Неопходан услов за постојање кривичног дела је да је лекарска помоћ потребна лицу које које се налази у непосредној опасности за живот или опасности наступања тешке телесне повреде или тешког нарушавања здравља

Под појмом лекар треба сматрати лекара доктора медицине или лекара одговарајуће специјалности који изричито или прећутно одбија да пружи медицинску помоћ на радном месту, дакле „лекарска дужност“ у ужем смислу речи. Пензионисани лекари или лекари које се не баве здравственом делатношћу нпр. лекари запослени у индустрији лекова или државној управи нису субјекти извршења овог кривичног дела, али могу да одговарају за кривично дело Непружање помоћи из члана 127 КЗ.

Пример:

Лекар одбије да прегледа и прими неко лице у здравствену установу уз објашњење да та установа тренутно није дежурна тј. надлежна да прима пацијенте.

Друга кривична дела из групе кривичних дела против здравља људи, у којима се као субјект извршења дела може појавити лекар су Непоступање по здравственим прописима за време епидемије из члана 248. КЗ, Преношење заразане болести из члан 249. КЗ, Преношење инфекције ХИВ вируса из члана 250. КЗ, Противправно вршење медицинских експеримената и испитивање лека из члана 252 КЗ.

Члан 120. Недозвољени прекид трудноће

(1) Ко противно прописима о вршењу прекида трудноће бременитој жени са њеним пристанком изврши побачај, започне да врши побачај или јој помогне да изврши побачај,

казниће се затвором од три месеца до три године.

(2) Ко се бави вршењем дела из става 1. овог члана,

казниће се затвором од шест месеци до пет година.

(3) Ко бременитој жени без њеног пристанка, а ако је млађа од шеснаест година без њеног пристанка и без писане сагласности њеног родитеља, усвојиоца или стараоца, изврши или започне да врши побачај,

казниће се затвором од једне до осам година.

(4) Ако је услед дела из ст. 1. до 3. овог члана наступила смрт, тешко нарушавање здравља или друга тешка телесна повреда жене над којом је вршен прекид трудноће,

учинилац ће се казнити за дело из ст. 1. и 2. овог члана затвором од једне до седам година, а за дело из става 3. овог члана затвором од две до дванаест година.

Код овог кривичног дела треба нагласити да може бити извршено од стране стручног или нестручног лица.

Ово кривично дело не постоји уколико је извршено у складу са прописима који уређују ову област.

Члан 141. Неовлашћено откривање тајне

1) Адвокат, лекар или друго лице које неовлашћено открије тајну коју је сазнало у вршењу свог позива,

казниће се новчаном казном или затвором до једне године.

(2) Неће се казнити за дело из става 1. овог члана ко открије тајну у општем интересу или интересу другог лица, који је претежнији од интереса чувања тајне.

Овде се ради о неовлашћеном откривању професионалне тајне, дакле тајне коју је субјект извршења кривичног дела – лекар, адвокат и др. сазнао у вршењу свог професионалног позива, а не било које тајне.

Неовлашћено откривање тајне забрањено је и Етичким кодексом лекара, адвоката и др.

Као што произлази из законског описа овог кривичног дела неопходан услов за постојање кривичног дела је тајна откривена неовлашћено. Уколико лекар тајну открије у постуку пред судом у својству сведока или вештака јер га је суд ослободио дужности чувања тајне неће постојати ово кривично дело.

Ситуације када лекар неће бити кажњен уколико открије професионалну тајну:

1) пријављивање заразне болести или сумње на заразну болест - то је законска обавеза коју лекар мора поштовати;

2) пријављивање припремања кривичног дела, извршења кривичног дела или његовог извршиоца – ова обавеза лекара као службеног лица такође је регулисана законом;

Друга кривична дела прописана Кривичним закоником у којима се као субјект извршења кривичног дела може појавити лекар су Непријављивање кривичног дела или учиниоца из члана 332., КЗ кривично дело Примање мита из члана 367. КЗ.

ГРАЂАНСКО - ПРАВНА ОДГОВОРНОСТ ЛЕКАРА

Под грађанскоправном одговорношћу подразумевамо облигацију физичког или правног лица на накнаду штете коју је проузроковало, тачније Закон о облигационим односима забрањује свако противправно понашање из којег може да настане штета. Проузроковање штете повлачи грађанскоправну одговорност. Некада има штете, а нема противправности, па не наступи ни одговорност. Некад нема смањења имовине, а има одговорности у виду новчане накнаде, као што је случај са повредом правом заштићених интереса личног интегритета у психичкој сфери и права личности.

Закон је предвидео натуралну реституцију (повраћај у пређашње стање) као вид отклањања штете, што и најбоље одговара сврси одштетног права, те је повраћај у пређашње стање као начин накнаде примаран у односу на новчану накнаду штете. Суд може узимајући у обзир околности које су наступиле после проузроковања штете, досудити накнаду у износу који је потребан да се оштећени доведе у оно стање у коме се налазио да није било штетне радње или пропуштања. Некада суд може одлучити и да одштета буде мања или већа од саме штете. Тако одштета може бити мања од саме штете уколико имовинске прилике штетника (нпр. лекара) не дозвољавају потпуну накнаду, али је томе услов да штета није проузрокована крајњом непажњом. Накнада може бити и већа од претрпљене штете уколико је штета проузрокована умишљајним кривичним делом.

Услови одговорности за накнаду штете јесу чињенице без којих не наступа грађанскоправна одговорност, те се разликују ошти услови који морају бити присутни у сваком конкретном случају и односе се на штету и узрочност и посебни услови одговорности које теорија укључује противправност и кривицу.

Под штетеом се подразумева повреда коју је неко, на свом правно заштићеном добру (имовина, живот, слобода, част и интегритет тела) претрпео. Штета је смањење односно умањење нечије имовине или повреда психичког или физичког интегритета личности, те у исто време садржи и појмове моралне и материјалне штете. Морална или неимовинска штета је личне природе, те се повреда личности у потпуности не отклања већ се ублажава.

Закон о облигационим односима је појам неимовинске штете признао и путем разних облика накаде, те се углавном разликују три типа накнаде и то новчана накнада неимовинске штете, пружање сатисфакције путем објављивања пресуде и судска забрана даље повреде личности.

Врсте неимовинске штете за које Закон о облигационим односима признаје накнаду су физички болови, психички болови и страх.

Под физичким болевима подразумевају се трајне и интензивне физичке патње, настале услед повреде телесног интегритета личности. Физички бол је увек последица телесне повреде, а тај бол увек мора бити трајан и интензиван, те су интензитет и трајање кумулативан услов накнаде. Физички бол треба јасно разликовати од умањења животне

активности, која је психичка патња због немогућности остваривања ранијих животних активности.

Психички болови представљају поремећај психичке равнотеже или духовног интегритета личности проузрокован радњом штетника који утиче на социјално понашање и односе оштећеног. Психички болови се могу поделити у две групе и то у повреду физичког интегритета личности у које спадају наружење, психички болови због смрти или инвалидитета блиског лица, умањење животне активности, и у другу групу спадају моралне повреде које се тичу друштвеног уважавања личности.

Под наружености се подразумева спољно, видљиво (естетско) деформисање телесног интегритета личности, а неимовинска штета се састоји у психичком болу оштећеног насталог поводом овакве повреде. Објективан елемент ове штете чини деформација тела, а субјективан пак психичко трпљење оштећеног, а у пракси се углавном увек инсистира на видљивости.

У случају проузроковања смрти, блиски сродници, а посебно брачни друг и деца имају право да због претрпљених психичких болова захтевају моралну сатисфакцију и путем новчане накнаде. Према закону у случају смрти неког лица суд може досудити члановима уже породице (брачни друг, деца, родитељи) правичну новчану накнаду за њихове душевне болове.

Умањење животне способности је вид неимовинске штете која се састоји у психичком трпљењу због лишавања ранијих животних функција или њиховог редуковања што произилази из телесних повреда које је нанео штетник. Ова штета постоји и онда када оштећени може остварити и раније животне активности, али сада уз повећане напоре и под посебним условима.

Узрочност у најширем смислу је интеракција различитих услова од којих је једна појава (услов) довела до неке друге појаве (последика). У материји одшетног односа узрок је увек један те исти круг услова (противправна радња), као што је и идентична последица (штета). Да би дошло до одговорности за наканду штете неопходно је да је између радње штетника и штете постојала битна узрочна веза, односно штета мора да је последица радње штетника. Функција узрочне везе испољава се у томе што она по правилу указује на одговорно лице на чије се понашање своди дата штета. Међутим, може да се деси да узрочна веза не указује на одговорно лице, посебно ако се ради о одговорности за туже радње, о објективној одговорности.

Ако је у проузроковању штете учествовало више лица са заједничким немарним понашањем, правна последица је испољена у подељеној одговорности штетника, те штетници за штету одговарају према уделу њихове кривице у проузроковању штете. За штету на тај начин одговарају сви учесници ако су је заједнички проузроковали и сви заједно криви, односно одговарају солидарно. Ако су и штетник и оштећени допринели штети, сваки од њих у складу са уделом своје кривице у проузроковању штете, одговара за насталу штету.

Правило је да свако одговара за своје штетне радње. Међутим, субјективна одговорност као врста одговорности, обухвата како одговорност за своје, тако и одговорност за туђе радње. Правило је да се одговара само за своје штетне радње, а за туђе радње се одговара само изузетно (код одговорности за штете нанете у саобраћају, осигурање, одговорност предузећа и других правних лица за радње радника или органа, као и одговорност родитеља или старатеља за радње малолетног лица или штићеника). У конкретном случају за нас је од значаја одговорност предузећа и других правних лица за радње радника. Установа одговара за штете проузроковане трећим лицима од стране њених радника у раду и у вези са радом. Посебан услов ове одговорности је да је радник у време проузроковања штете био на свом радном месту и да је обављао радне задатке, изузев ако предузеће докаже да је радник поступио у складу са условима и захтевима датих околности. Правно лице има право на регрес према раднику-штетнику уколико је штета проузрокована намером или другом непажњом.

Под објективном одговорношћу подразумевамо одговорност независну од кривице, засновану на узрочности или ризику. Битна је одредница објективне одговорности да је то врста одговорности независна од кривице, те код ове врсте одговорности се не искључује постојање кривице штетника, али је она са становишта доказивања ирелевантна.

У односу на субјективну одговорност, објективна одговорност је посебна, специјална одговорност. Међусобни однос ове две врсте одговорности у смислу општег (субјективна одговорност) и посебног (објективна одговорност) на овај начин се испољава у домену њихове примене. Правило је да се примењују правила о субјективној одговорности заснованих на кривици, а изузетак је да се примењују правила о објективној одговорности. Објективна одговорност искључује субјективну одговорност, уколико се штета може приписати појму опасних ствари или делатности. Према судској пракси, болница, као ималац опасне ствари одговара по принципу узрочности за штету коју услед опасних својстава ствари претрпи радник болнице или нека трећа особа, осим особе у чијем лечењу се користи опасна ствар. Најважнији услови примене правила о објективној одговорности јесте постојање опасне ствари или делатности и постојање узрочне везе између употребе опасне ствари и штете.

Објективна одговорност у неким случајевима може бити искључена, те до искључења одговорности у материји објективне одговорности долази онда ако је штетник успешно доказао да је штета настала услед дејства више силе. У том случају Закон предвиђа да се ималац ослобађа одговорности ако докаже да штета потиче од неког узрока који се налазио ван ствари, чије се дејство није могло предвидети, нити избећи, нити отклонити. Виша сила спречава могућност приписивања штете, или боље речено, обавезе одштете некое. Закон предвиђа, да се ималац ствари ослобађа и одговорности ако докаже да је штета настала искључиво радњом оштећеника или трећег лица коју он није могао предвидети и чије последице није могао избећи или отклонити. Ималац се ослобађа одговорности деломично, ако је оштећеник делимично допринео настанку штете. Ако је настанку штете делимично допринело треће лице, оно одговара оштећенику солидарно

са имаоцем ствари, а дужно је сносити накнаду сразмерно тежини своје кривице. Лице којим се ималац послужио при употреби ствари не сматра се трећим лицем.

Постоје и поједини случајеви посебне одговорности за штету као што је одговорност због ускраћивања неопходне помоћи. Према речима закона, ко без опасности по себе ускрати помоћ лицу чији су живот и здравље очигледно угрожени, одговара за штету која је отуда настала, ако је он ту штету према околностима случаја морао предвидети. Код ове врсте посебне одговорности одговорно је оно лице које је у случају опасности у прилици да пружи неопходну помоћ угроженом лицу, дакле, одговара за штету само оно лице које је могло да ту помоћ пружи без опасности по себе. Опасност треба да се испољи у угрожавању живота или здравља другог лица на очигледан начин.

Одговорност стручњака за штету насталу из обављања стручне делатности Закон наглашава захтев за повећаном пажњом стручњака при обављању стручне делатности. Према томе, стручњак, за штете настале из стручне делатности одговара на основу кривице односно по правилима о субјективној одговорности. Међутим, посебност ове одговорности испољава се у захтевима повећане пажње при одређивању стандарда кривице. Ова одговорност се посебно афирмисала у области одговорности лекара за обављање послова лечења грађана.

Под накнадом материјалне (имовинске) штете подразумевамо такав начин отклањања штете који омогућава да се путем што рационалнијег средства успостави стање пре проузроковања штете у погледу привредне вредности или функције. Особеност накнаде материјалне штете испољава се у егзактности саме материјалне штете, што уједно омогућава и егзактност накнаде односно тачно утврђивање висине и начина накнаде. Истина да тржишна вредност као критеријум накнаде није толико прецизна као што се у први мах чини. Егзактност тржишне вредности може се довести у питање када се имају у виду различите тржишне вредности, као што су мерила светског и домаћег тржишта, али и мерила локалног тржишта где је дошло до штете. Накнада се може утврдити и у натури, а под накнадом у натури подразумева се повраћај у пређашње стање, тј. стање које је постојало пре проузроковања штете.

Постоје два начина успостављања пређашњег стања и то натурална накнада и новчана накнада. Закон даје наглашену предност повраћаја у пређашње стање путем натуралне накнаде, односно одговорно лице је дужно успоставити стање које је било пре него што је штета настала. Уколико успостава пређашњег стања није могућа, одговорно лице је дужно за остатак штете дати накнаду у новцу.

У случају проузроковања смрти накнада обухвата изгубљену добит односно зараду за време лечења, а након смрти издржавање лица издржаваних од стране умрлог. Накнада материјалне штете може бити кумулативна са накнадом неимовинске штете (психички бол) коју трпе и на коју имају право блиска лица (брачни друг, деца и родитељи) умрлог. Штетник који је проузроковао смрт на име трошкова сахране је дужан накнадити трошкове споменика према месним обичајима, црнину и друге уобичајене трошкове сахране. Штетник је такође обавезан да накнади и трошкове лечења од задобијених повреда и друге потребне трошкове у вези са лечењем, као и зараду изгубљену због

неспособности за рад. Према законском решењу и лица које је преминули издржавао имају право на накнаду штете, а ова штета надокнађује се плаћањем новчане ренте, чији се износ одмерава с обзиром на све околности случаја, а која не може бити већа од онога што би оштећеник добијао од погинулог да је остао у животу.

У случају телесног интегритета, укључив и престанак физичке личности, Закон о облигационим односима предвидео је могућност како материјалне тако и нематеријалне штете.

Накнада у виду ренте у нашем праву досуђује се само у случају материјалне штете. У случају смрти, телесне повреде или оштећења здравља, накнада се одређује по правилу у облику новчане ренте, доживотно или на одређено време. Према томе, рента је периодично давање које се сукцесивно понавља у правилним временским размацима и повериоцу се досуђује доживотно, сем ако се околности промене, нарочито у погледу престанка основа одштете.

Циљ накнаде неимовинске штете је пружање сатисфакције оштећеном. Начин пружања сатисфакције је одређен у зависности од врсте неимовинске штете, те се сатисфакција може одредити у натури и у новцу. Сатисфакција у натуралном виду је најчешће симболична и служи успостави ранијег психичког стања оштећеника. Новчана сатисфакција се често назива и новчаном накнадом неимовинске штете.

Ако је пружање сатисфакције путем реституције примарно, првенствени циљ одштете у материји неимовинске штете, оно, секундарно је отклањање неимовинске штете путем новчане накнаде. То су следећи случајеви: новчана накнада за претрпљене физичке болове, за претрпљене душевне болове због умањења животне активности, због наружености, због претрпљених психичких болова услед смрти блиског лица итд.

Под основима или разлозима искључења одговорности подразумевамо околности чије присуство, упркос постојању осталих услова одговорности, искључује примену правила о одговорности за штете.

Под вишом силом подразумевамо спољну и непредвидиву околност под чијим одлучним дејством је настала проузрокована штета.